

Fratii Jderi de Mihail Sadoveanu - Batalia de la podul inalt

Izvorul principal pentru povestirea luptei de la Podul Inalt, capitol central din Oamenii Mariei Sale, cea de a treia parte din romanul Fratii Jderi, se afla in letopisetul lui Grigore Ureche. Relatarea cronicarului este, cel putin in cazul de fata, indeajuns de seaca, pur informativa aproape, cu toate ca si Ureche este perfect constient ca era vorba de una dintre cele mai stralucite victorii ale lui stefan. Cam in acelasi chip sunt si adaosurile lui Misail Calugarul la capitolul respectiv. (Vezi: Grigore Ureche, Letopisetul Tarii Moldovei, editie ingrijita de P.P. Panaitescu, E. S. P. L. A., 1955.)

Prozatorul modern pastreaza tonul usor "tehnicit", in sensul ca da anumite detalii cu privire la miscarile tactice ale armatelor ori ca descrie locul unde a avut stefan razboi cu turcii. Adauga insa si un aer de legenda, de fabulos, incat, artisticeste vorbind, relatarea pare a fi facuta de un om din popor, bunaoara de un ostas care ar fi participat la vestita batalie. Astfel impresia e de invazie a unor forte apocaliptice, venite sa cotopeasca pamantul unui popor pasnic, dar hotarat sa se apere cu cea mai mare darzenie. Vestitul Soliman Hadambul mana spre Moldova o armie infricosatoare care se tara prin vai ca. "un balaur cu mai multe capete si labe". Tabloul e panoramic si se bizuie, la inceput, pe sintaxa perfectului compus si a imperfectului, pentru a sugera forta greoaie cu care se misca dusmanul, pandit pe tot parcursul de ochii ageri ai iscoadelor moldovenilor. Atmosfera de epoca se realizeaza prin vocabularul arhaizant, cerut de imprejurari si notand imagini vizuale si auditive:

"Urdia se miscase toata noaptea". In zori "s-a intins tacerea" si "s-au auzit glasurile tanguitoare ale hogilor si ulemalelor", proslavind pe Alah si pe Mahomed profetul. Poruncile pasei erau strigate de crainici catre bulucurile din vai, bouarii pocneau din harapnice si robii impingeau la rotile pivelor inglodate in mlastini, strajile lui stefan "bagau sama din ponoare".

Urmand pe cronicar, dar situandu-se mai mult decat acesta in unghiul de privire al unui povestitor moldovean din popor, Sadoveanu evita, chiar in nararea bataliei propriu-zise, perfectul simplu si prezentul istoric, utilizat, cum stim, de toti prozatorii moderni, exemplul cel mai concludent fiind Balcescu, de pilda, in povestirea bataliei de la Calugareni.

Dinamismul necesar se realizeaza acum prin adverbe de felul: dintr-odata, numaidecat, indata, pe loc etc; prin verbe de actiune precum: repezit, descalecat, sa taie, s-a miscat, se imbulzea, au palit, impingand in raspar, pravalind, izbucnise, au pisat; dar mai cu seama prin adjective drastice ca: stramurare naprasnica, nerabdare apriga, infricosatoare izbanda etc. Intreaga relatare graviteaza in jurul imaginii balaurului de poveste sub care e infatisat dusmanul, incoltit din toate partile, hartuit si rapus pana la urma. Se fac auzite cateva nume de capitani de steaguri ca Manole comisul sau Nicoara Par Negru, insa oastea turceasca e vazuta mereu ca o jivina monstruoasa lovita din toate partile, facuta sa intre in capcane pregatite mai dinainte de mintea agera a unui strateg hotarat sa iasa biruitor din aceasta infruntare de forte inegale: "Fruntea urdiei se imbulzea in mlastina, cercand sa treaca dincolo, la largime", ... "doua tovarasii de steaguri au palit mai la vale sila1 ismailitenilor, din doua laturi", ... "trupul balaurului a fost curmat in doua",... "Jder si Nicoara au

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

prins a bate si a mana inapoi coada, pravalind-o spre carutele si saivanele hadambului2..." La loviturile "de berbec" ale steagurilor moldovene conduse de comisul cel batran, din trupul taiat in doua al gloatei turcesti "ieseau si intr-o parte, si in alta viermale de oameni negri, in care spaima izbucnise ca pulberea de pusca". Privelistea se umple de sangele negru scurs din maruntaiele dragonului spintecat de Sfantul Gheorghe din icoanele populare ori de Fat-Frumos din poveste.

Acum naivitatea cronicareasca de altadata, prin puterea expresiva a limbii, devine pura metafora la povestitorul modern: "Osmanlaili au pornit in rasipa manati de biciul de foc al aceluia arhanghel infricosat, care vine indata asupra oamenilor dupa descumpanirea mintii".

Convingerea lui Sadoveanu era ca vechii cronicari scriau intr-o limba foarte apropiata de aceea a poporului, si nu gresea deloc in aceasta privinta. Inca de la Ureche, Costin, Neculce si Dosoftei, caracterul popular al limbii romane scrise se impune si, cu toata evolutia ceruta de scurgerea vremii, s-a pastrat pana in zilele noastre.

Ca atare si in Fratii Jderi, roman aparut in plina inflorire a literaturii romane din perioada dintre cele doua razboaie, anume ticuri cronicaresti sunt pastrate de catre prozator: ostasii lui stefan "au palit... sila ismailitenilor", ciocnirile dintre tabere au fost "cu mare peire si jertfa", izbanda lui stefan de la Podul inalt "s-a vestit indata cu faima in lume si s-a pomenit in veci"; anume semne ceresti, fenomene meteorologice de obicei indica evenimentul iesit din comun: "Spuneau batranii ca niciodata nu s-ar fi vazut amestecate cetele de jos cu nourii de sus..." Ca si la Eminescu, in Scrisoarea III, tendinta scriitorului este mereu aceea de a pune in evidenta caracterul popular al razboiului de aparare. Fiind vorba de

Note

1. Sila - forta (militara).
2. Soliman "Hadambul", comandantul suprem.

reconstituire istorica neguroasa si dezlanata a epocii formarii si crestinariei poporului roman), Corbei (1906-1907, o relatare pe teme din actualitatea vremii, schematic, neconvingator, ramas multa vreme in coloanele Tribunei), Din doua lumi (1908-1909, prea tezisat, cu personaje schematice), Cel din urma urmas (1923, deplangand polemic vlaguirea clasei boieresti din Vechiul Regat, tema prin care Duiliu Zamfirescu, cel din Viata la tara, il depaseste categoric punandu-l cu totul in umbra) si Din pacat in pacat (tiparit numai in Adevarul literar si artistic, in 1924-1925, foarte tezisat si acesta, cu actiunea plasata in epoca fanariota, prea inversunat impotriva imoralitatii aceleiasi clase boieresti pe care severul ardelean o repudia cu neretinita asprime).

In Mara, teza morala - caci, foarte consecvent cu sine insusi, scriitorul o face sa apara si aici - este acum mai nobila si mai cuminte, total acoperita de fapte, coplesita de adevarul vietii infatisat in tablouri vii, convingatoare artisticeste. Acum Slavici voieste sa arate ca dragostea curata si mai ales iubirea copiilor, intemeierea unei familii sterg orice urme deosebitoare dintre oameni apartinand diferitelor nationalitati ori confesiuni. Aspra si strangatoarea Mara si indaratnicul si putin cam sucitul Hubar isi inmoaie inimile in fata spectacolului frumos, induiosator al ivirii pe lume a

copilului copiilor lor.

Teza este completamente absorbita de puternica senzatie de viata vazuta si traita de autorul insusi. in primul rand, trebuie spus ca Mara este un roman de dragoste, superior tuturor celorlalte romane de acest fel din literatura noastra, de la Bolintineanu si pana la cartea care iese de sub tipar in clipa de fata. Numai un cunoscator adanc al sufletului omenesc - ajutat de o experienta de viata acuta (se cunosc tribulatiile erotice din tineretea lui Slavici, pasiunea lui, potrivita sau nu, pentru o Luiza aradeanca si unguroaica: campul cercetarii psihanalitice este aici deschis) - a izbutit sa realizeze atata poezie dintr-un material atat de prozaic, cel putin in aparenta: povestind cu detasare, cu asprime chiar, dar si cu o anume gingasa ingaduinta iubirea dintre fata unei precupete de peste si zarzavat si fiul unui tot atat de prozaic macelar. E drept ca, intamplator parca, prozatorul beneficiaza de un fel de rasturnare a situatiilor si a datelor consacrate de uzul comun si indelungat. Demonstratia ca poezia se afla in orice - Rembrandt, ajuns saracia batranete, in lipsa de subiecte si modele, picta geniale panze cu boi despicati in proza aeum, sunt pomenite, batraneste si taraneste, numele locurilor de rasunet familiare: la Trei ape, la, Chiloc, lunca Barladului. Cand turcii, pusi pe fuga, "au naboit prin vaile de sub Bobriac si pe sub dealul lui Mirenila"; taranii "s-au indemnat asupra lor, stupind in palme si pregatindu-si topoarele si coasele", uneltele muncii lor zilnice transformate in arme, "palindu-i cu imblaciile si pisandu-i pana li s-au trudit bratele". Pe locul bataliei domneau "spaimile mortii", "pustile" (=tunurile primitive de pe atunci) cele grele intrasera in mlastina "ca un sorb", lunca era plina "de lume si dobitoc macinat in vartejul urgiei si risipit in gramezi ca de o manie sfanta". In sfarsit, dupa ce Jder si Nicoara "au muscat si au hartuit o posta pe hadamb cu curtea lui", fugarindu-l spre Dunare, "au poruncit razesilor sa descalece si sa caute in desaga pita si branza, ca unii ce ostenisera si flamanzisera cu folos".

Simplu, cronicareste si taraneste, am putea spune, este notata si moartea vitejeasca a lui Manele Par Negru si a fiului Simion Jder: "au cazut unul langa altul, cu arma in mana, strapunsi de multe suliti".

Insa moartea celor doi, ea si a unuia dintre fratii Calimani -cu totii "oameni ai Mariei Sale" - capata maretie numai pe fundalul mai larg al intregii epopei sadoveniene care este romanul istoric Fratii Jderi. Trilogia, conceputa in spiritul romanului istoric si de aventuri clasic, dar - dupa cum-am vazut din scurta analiza asupra fragmentului de mai sus - cu pastrarea si accentuarea caracterului popular si romanesc al povestirii, infatiseaza epoca de glorie a Moldovei din vremea lui stefan cel Mare.